

**A Madarak és Fák Napja megünneplésének
története Dél-Borsodban
(1911-2002)**

**Írta:
Répászky Zoltán**

Technikai szerkesztő:
Tóth Viktor

**Készült a HOLOCÉN Természetvédelmi Egyesület
nyomdájában**

Miskolc, 2002

Bevezetés

96 éve indult útjára a Madarak és Fák Napja. Herman Ottó kérlelhetetlen és harcias kiállásával elérte, hogy országos mozgalommá váljék. *“Az eszme minnél szélesebb rétegben valósuljon meg”*- írta első felvetésekor 1900-ban. Viszont hamar felismerte a természet egészének védelmét és minél jobb megismerését is, mikor így írt: *“A természetben a maga helyén minden egyenértékű, egyenjogú, legyen az akár a legparányibb légy dongása, akár a Vezúv kitörése. E hatalom birtokában, birodalmában nincs sem megvetni-, sem letaposnivaló, s ez nagyon is érdekünk.”*

Szavai meghatározták akkor is, de ma is a megemlékezés alap gondolatát. Ehhez kapcsolódik 1998 óta a PER NATURAM jelszónk, mely nagyon is összefügg Herman Ottó egész tanításával.

28 éve indult el ismét a 2. világháborút követő időszak kényszer szülte szünete után Dél-Borsodban az Ő mozgalma. A 2002. évi 24. találkozóink igazolja a biológus tanárok összefogásának életrevalóságát. E kis tanulmányommal kívánom összegezni és leírni a tapasztalatokat. A biztató jövőre nézve pedig motiválni szeretném a kedves kollégákat *“szent ügyünk”* folytatására.

Fontosnak tartom azt, hogy ne egy napra koncentrálódjon a megemlékezés. Az egész évre szóló program alapján legyen a környezeti nevelés folyamatos és összehangolt munka az iskolákban. Ez fogja biztosítani azt, hogy megelőzzük a *“néma tavaszt”* és a mához igazítsuk a 96 évvel ezelőtt megfogalmazott hermani szavakat. Szellemi és lelki feltöltődésnek szánom mindezt, amit itt a Dél-Borsodban tanító kollégákkal 28 éve formáltunk Látni fogják, hogy ennek el nem felejthető tapasztalata és gyökere mindaz, amit 1911-től kezdve írott formában megőriztek a háború előtti egykori tanítók és tanárok. Tőlük örököltük szellemi kincsünket, melynek igyekeztünk szerves folytatói lenni.

Remélem sikerül bemutatni azt, hogy széles társadalmi összefogással, a civil szervezetek támogatásával lehet csak eredményesen megemlékezni, aktív környezet- és természetvédelmi munkát végezni, s erre az ifjúságot felkészíteni. Így elérhetjük egyszer, hogy ne csak emlegessük ezt, hanem felnőtt korba jutva valóban környezetkímélő életmóddal vigyázzanak az *“Egyetlen Földre”*. Hiszen az *“Ember nem ura, hanem része a természetnek”*, sőt *“kifolyása, melyhez egész részével tartozik, a lét alapfeltételével kötve van”*- írta Herman Ottó.

A Madarak és Fák Napjának Dél-borsodi története

1906 áprilisában gr. Apponyi Albert kultuszminiszterrel elrendelte az ország valamennyi elemi népiskolájában a Madarak és Fák Napjának megünneplését. Mezőkövesden is megtörtént a megemlékezés előkészítése és bevezetése, megtartása. Első írásos nyoma csak 1911. május 21-én jelent meg a Mezőkövesd és Vidéke c. helyi lapban. Sajnos 1906 után hiányosan vannak meg e lapok, így erről az időről nincs forrásunk a megünneplés módjáról. Hogy máig érvényesen és egyre hangsúlyozottabban miért rendelte el a kultuszminiszter e nap megtartását, azt úgy értjük csak meg, ha megismerjük az ünnep előzményeit is.

A 19. század a természet nagy átalakításának a százada az egész Földön. Hazánkban is az Alföldön megszüntették nagyrészt a vizes élőhelyeket, ősi legelőket törtek föl, az erdők elhódítása ekkor zajlott le hatalmas területen. Így a kézzel fogható előnyök mellett, sajnos, a természet szokott rendje is megingott. Hatalmas területeken szűntek meg a madárvilág élőhelyei, ami természetesen maga után vonta annak fokozatos pusztulását is. Ez volt jellemző ebben az időben Európa és Amerika egyéb területein is. A század végén, ezt felismerve, sűrűsödtek az ellenlépések. Így 1883-ban elfogadta a magyar országgyűlés a vadászati törvényt, majd ezt követte 1894-ben a mezőrendőrségről és a mezőgazdaságról szóló törvény megalkotása. E két törvény már utal a gyakorlati madárvédelemre, melyet mindenki számára kötelezővé tesz. 1894-ben létrehozták a Magyar Ornitológiai Központot, melynek fő célja a madárvédelem megszervezése és a madárvonulás megfigyelése volt.

1900-ban Herman Ottó az Országos Állatvédő Egyesület közgyűlésén előterjesztést tett a Madarak és Fák Napjának megemlékezésére: *“Az eszme minél szélesebb rétegben megvalósuljon... A gyakorlati madárvédelmet a tudományok csarnokába a legfogékonyabb szívekbe is be kell vinni...”*

Amerikából indult el e nemes mozgalom, ahol külön ünnepelték még a Madarak és külön a Fák napját. Herman Ottó ezt nálunk már egy napra javasolta megünnepelni. 1902-ben Párizsban kidolgozták a madárvédelem elveit, melyet hazánkban 1904-ben törvényileg is elfogadtak.

Így következett el 1906. április 27.-i miniszteri rendelet kiadása a Madarak és fák napjának megszervezéséről. A törvényben így indokolták megtartásának szükségességét:

“A hasznos madarak természetével, jelentőségükkel, e madarak védelmének és szaporításának szükséges voltával, az erre szolgáló módokkal és eszközökkel az iskolai ifjúságot megismertesse, s ugyancsak ezen a napon a fáknak, cserjéknek a hasznos madaraknak fészkelésre és szaporodásra való befolyását megvilágítsa, a fák és befásítás nagy jelentőségét is megmagyarázza.” Továbbá: *“Hasson oda, hogy a gyermekek a vidéki viszonyokhoz képest legtöbb előnyt szolgáló fák és csemeték ültetésével tegyék emlékezetessé és állandóan hasznossá e napot.”*

Köszegi országjárásunk alkalmával vettünk egy helyi újságot. Meglepetten olvastuk benne, hogy *“Köszegen Herman Ottó nagy barátja Chernel István már két évvel 1900-as bejelentés után megrendezte az országban elsőként a gimnazistákkal a Madarak és Fák Napját”*. Ezt később kérésünkre Jenkei Ede helytörténész dokumentumokkal örömeinkre alá is támasztotta. Büszkéek is egy kicsit erre a tényre a köszegi természetvédők, méltán!

Ilyen szellemben kezdték el Mezőkövesden is a megemlékezéseket a század elején. 1911-ben olvashatunk egy rövid tudósítást a Mezőkövesd és Vidéke c. heti lapunkban arról, hogy valamennyi elemi iskolában szünet volt május 13-án. Minden gyermeket a *“szabadban emlékeztettek”* a madárvédelemre és a fák ültetésére, ápolására. Ezután szinte minden évben

olvashatunk tudósítást a tavaszi időszak egyik számában. Így 1915. évi Madarak és fák napja alkalmából külön felhívták a figyelmet arra, hogy a háborús események ellenére is tartsák azt meg. Meg is tartották, 1916. évben azért is volt különlegesen fontos, mert éppen 10 éves volt a megemlékezés. Ez év októberi számában külön cikket írtak a madarak hasznáról, melyben konkrét számokkal bizonyították az óriási jelentőségüket a rovarok elleni küzdelemben. Az 1917. február 28.-i számban kiemelik a vetési varjú példáját, mai értelemben ökológiai szerepét. *“Nem nevezhetjük sem hasznosnak, sem károsnak, de közömbösnek sem.”* Herman Ottó szellemét tükrözte e cikk, mely segítette az 1917. évi megemlékezést is.

Az elemi iskolások mindig kirándultak e napon. Többnyire a szomolyai út mentén fekvő Bosnyák-dombra mentek ki, ahol közös műsorral emlékeztek meg a madarokról és a fákról. A megemlékezésekhez az Ornitológiai Intézet kiadott egy kis segédanyagot is, melyben újra fogalmazták a célokat. *“Tekintsék e napot az iskola legszebb ünnepnapjának és igyekezzenek annak jelentőségét a gondjaikra bízott gyermekekkel is megértetni, azok szívébe a természet iránt való szeretetet beoltani és ennek útján bennök a lélek nemességét ébreszteni és ápolni.”* Ma is élő intelmek ezek. E segédanyag külön fejezetet szentel az ajánlott műsornak, programnak.

Érdekes tudósítást olvashatunk 1924-ben egy ilyen bosnyákdombi kirándulásról. Az iskolák tanítói összetűzésbe kerültek a gazdákkal. Kifogásolták, hogy az egyetlen kútból kihúzták a vizet és egy ilyen nap után nem tudják az állatokat itatni, vagy nincs vizük a permetezéshez.

Javasolták az iskolásoknak, hogy fúrassanak oda egy kutat, majd fásítsák be a horost is. Ez így alkalmas lesz kirándulások megszervezésére. Természetesen mindez elmaradt, bizonyára az iskolásoknak nem volt rá pénze.

A mezőkövesdi Polgári Leányiskolások 1922-től bekapcsolódtak e mozgalomba és 1948-ig hűen a nevelési elveikhez évente kivonultak kocsikkal a közeli Bogácsra a Mária fához. *“Műsorral és emlékbeszéddel kirándulás közben ismerkedtek meg a természet szépségével és rejtelmeivel.”* - írták 1924/25. év végén kiadott Évkönyvükben. *“Hangos énekléssel köszöntötték a falu lakosságát, akik csillogó szemmel és integetéssel üdvözölték a leányokat.”*

1921 igen fontos év a megemlékezések sorában. Ekkor terjesztette ki a Kultuszminisztérium az ünnepet a középiskolákra is. *“Az ünnep szellemiségét ezzel kívánva feléleszteni”* írja ekkor az újság. Így a gimnázium 1922/23. tanév végén kiadott Évkönyve már részletesen foglalkozik az első ott megtartott Madarak és Fák Napjával. *“Az Intézet diáksága kivonult Bogácsra a Tomorvárhoz. A természetrajz tanárának - Répászky Tivadar- bevezető szavai után Berczella Harry V. osztályos tanuló Petőfinek “A gólya” c. költeményét szavalta el. Fodor Zoltán V. osztályos pedig a madarak hasznát a madárvédelem eszközeit és módjait ismertette.”* Fontosnak tartom megjegyezni, hogy ez *“csak a hivatalos”* megemlékezés első információja. A gimnázium első Évkönyvében (1911/12. tanév) az Intézet rend és fegyelem szabályzatában a 22.§ így szól: *“Tilos a madarakat pusztítani, ezeknek fészkeit megbolygatni, azokat kínozni. Tilos a fákat és más növényeket rongálni”.* Mire utalnak e paragrafusok? Arra, hogy jóval a rendelet megjelenése előtt is foglalkoztak a gimnáziumban is az állatok és növények védelmével. Ennek gyakorlattá tételéről ugyan ezen Évkönyvben az esztendőértékelő részben így összegezték a munkát: *“A madarak és fák védelmére ismételten felhívtuk tanulóink figyelmét. Az állatok védelmére az állatkínzástól való tartózkodásra pedig az Országos Állatvédő Egyesület Elnökségének átiratával kapcsolatban különösen és rendszeresen kioktatta a tanulókat a természetrajz tanára. A fák és madarak védelmét szolgálták a kirándulások alkalmával adott útmutatások is.”*

1922/23 tanévtől kezdődően az 1943/44. tanévig minden évben megtartották májusban a Madarak és Fák napját. A műsor hasonló volt. Ha a gimnáziumban tartották a megemlékezést (rossz időjárás miatt), akkor a szavaltatok mellett zongora és hegedűszám tette emlékezetesebbé a műsort. Az ünnepi beszéd tartalma mindig kapcsolódott az alapgondolathoz, a madárvédelem fontosságáról, eszközeiről, hasznos gyakorlati feladatokról. A beszédet mindig egy V. vagy VI-os diák tartotta meg. 1926 után az Ifjúsági Növény- és Állatvédő Egyesület titkára volt a beszéd megtartója. Ismertebb titkárok a következők:

Bán József (későbbi szombathelyi középiskolai tanár), *dr. Sárközi Zoltán* (ma pesten élő nyugdíjas levéltáros és történész), *Martinkó András*, aki irodalomtörténészként vált országosan ismertté. Kiemelkedő tanulók egész sora is szerepel a műsorban. Így pl. *Gál Márta*, *Reményi (Regula) József*, *Király Gabriella* és *dr. Csendes András*, akik később valamennyien tanárok lettek, ketten a zenében jeleskedtek később is. Sok-sok szavaló közül kiragadva néhány nevet: *Peczina Edit*, *Erdődy Kálmán*, *Aradi Tibor*, *Demeter János*, akik több éven keresztül szerepeltek a műsorban.

Kiemelkedő esemény volt a gimnáziumban az 1926/27. tanév a Madarak és Fák Napjának előkészítésében. Ekkor alakították meg a már említett Ifjúsági Növény- és Állatvédő Egyesületet. Így tudósít erről az év végén kiadott évkönyv: *“II-IV. osztályok tanulói a tanév folyamán Répászky Tivadar vezetése mellett Ifjúsági Növény- és Állatvédő Egyesületbe tömörültek és dicséretre méltó buzgósággal vettek részt különösen a madárvédelem munkájában. Fészekodúkat szereztek be és helyeztek el, madáretetőket állítottak fel, a községi előljárásnak és rendőrségnek jóindulatú és fontos gazdasági érdekeket megértő támogatásával elkobozták a község területén talált madárkelepcéket, gumipuskákat, felvilágosító előadásokon ismertették a hasznos madarakat és a madárvédelem különböző eszközeit”*.

1931. jubileumi évforduló volt. 25 éve kezdtek el a Madarak és Fák Napjáról megemlékezni. A jubileum alkalmával új vonásokat igyekeztek bevinni a mozgalomba. Jelentést is kellett tenni az iskolának a megemlékezésről. Ezek összegzéseként a kultuszminiszter újabb rendeletben így rögzíti a jövő feladatát: *“Az ünnep eredeti, a természetszeretet és a hasznos madarak védelmét szolgáló elképzelései mellé a magasabb érzelmi, eszmei célokat és a nemzetgazdasági érdekek szolgálatát állítja. A rendelet szerint e napon valamennyi vidéki középiskola, középfokú és szakiskola tanulója a felekezeti temetőben, a hősök ligetében, illetve szobra körül ültessen virágot, díszfacsemetét, a nagy nemzeti megmozdulások emlékhelyeit díszítse fel és egész évben ápolja”*. A faültetés másik célja: *“A gyümölcsészet és a tervszerű erdősítés iránti érzék fejlesztése... érezze, észlelje a saját munkáját és a természet közötti kapcsolatot”*. (História 1992/10. száma, 28. oldal)

Visszatérve az Ifjúsági Növény- és Állatvédő Egyesülethez, érdekes és tanulságos titkári székfoglalót ismerhetünk meg, melyet Bán József ifjúsági titkár tartott 1934. októberében. Ez átfogja mindazt, amivel az Egyesület év közben foglalkozni kíván, melyek előkészítették a tanévvégi ünnepélyes Madarak és Fák Napját. Íme a szó szerinti beszéd:

Kedves Fiúk!

“...Hervad már ligetünk, s díszei hullanak, Tarlott bokrai közt sárga levél zörög...”

írja Berzsenyi egyik költeményében. S csakugyan, ha kitekintünk a nagy természetbe, láthatjuk, hogy nem olyan vidám már ott az élet, mint volt a nyáron. Elnémult a nyájak kolompja és a pacsirta, fülemüle, fecske, gólya más tájakra költözött. Lassanként megsárgulnak és lehullanak a fákról a levelek. A réten is alig láthatunk már egy-két hervadó virágot. Majd eltűnik az utolsó fűszál is és puszta, kietlen lesz a határ. Hideg, csípős tél lesz és süvölt végig a kietlen pusztán, s a fák lombtalan ágai között.

Az ember is behúzódik a házba és a meleg kályha mellett hallgatja a szél süvöltését. Majd sűrű pelyhekben hull a hó és beborít mindent fehér takaróval. A vihar süvöltésében feljajdul a búbos pacsirta sírdogálása, az éhes varjak káromása. Ilyenkor felmerül az emberben a kérdés, ki gondoskodik ezekről a madarokról, szállásukról, táplálékukról a hosszú télen át? Most igen sok madár itthon didereg és éhezik.

A legtöbb védtelen állatról maga a Jó Isten gondoskodik azáltal, hogy beléjük oltja a vándorlás ösztönét, vagyis, hogy télen melegebb vidékre költöznek. A többi védtelen állatról pedig az ember köteles gondoskodni. Ezért alakítottuk meg mi is régebben az Ifjúsági Növény- és Állatvédő Egyesületet, hogy védjük a tehetetlen állatokat a gonosz emberekkel szemben és hogy télen át a madaraknak táplálékot és szállást nyújtsunk. Ezért jöttünk össze, hogy a nyár folyamán szünetelt munkánkat most az ősz beálltával újult erővel megkezdjük, ismét folytassuk.

És mielőtt beszédemnek tulajdonképpen tárgyára rátérnék, köszönetet kell mondanom, Fiúk, azon bizalmatokért, amellyel engem az Egyesület elnökévé választottatok. Valóban meghatva érzem magam, hogy a kedves Tanár Úr után egyik irányítója és vezetője legyek az Egyesületnek. Teljes erőmmel azon leszek, hogy valóban megfeleljek hivatásomnak és az Egyesület szent ügyét előmozdítsam.

De tulajdonképpen mit is nevezünk mi szent ügynek, mi a mi kötelességünk az Egyesülettel szemben? A feladatot már az Egyesület neve is elárulja. Növény- és állatvédelem! De hogyan tevékenykedhetünk mi ebben a munkában? A legkevesebb, amit az Egyesület minden tagjától elvár, a madarak téli etetése. Azt mindenki megteheti, hogy búzát és külön-féle magokat szór a madaraknak. Valamelyik buzgó társunk bizonyára ismertetni fogja az etető készítését és az etetés különféle módszerét majd egy közelebbi gyűlésen.

A másik fontos feladatunk az odúkészítés és a költőházikó kihelyezése, hogy az odúban a madárcák kellő védelmet kapjanak a tél hidege ellen. Ha valaki járt Egerben az Érsekkertben, láthatta, hogy csaknem minden fán egy odú van elhelyezve. Svájcban a kertek gyümölcsfáin minden alkalmas helyen a madarak védelmét szolgáló odút láthatunk. Mezőkövesden pedig alig találunk 10 odút.

Harmadik feladatunk, hogy ne engedjük bántani és pusztítani a védtelen állatokat. Ha látunk valahol csapdát, vagy valakinél csúzligumit, tartsuk kötelességünknek azt akár erőszakkal is elkobozni és megsemmisíteni. Nálunk is kellene törvényt hozni az ilyen emberekkel szemben.

S ha felmerül a kérdés, miért mindez a kis madárért, könnyen felelhetünk rá, azért, mert megérdemlik. Mert megmérhetetlen az a haszon, amelyet a madarak rovarpusztításukkal és egyéb munkásságukkal az emberiségnek tesznek. A piciny királykamadár évente több, mint 3 millió rovar és bábót emészt fel. A kékcinke, bár nem sokkal nagyobb amannál, egy év alatt 6 és fél millió rovarot pusztít el”

Egy kissé egyoldalúvá vált a székfoglaló, mert az eredeti célokkal szemben a növényvédelemről nem szólt. Visszaemlékezések szerint azonban nem egy alkalommal szóltak a növények életéről, szerepéről is. Azt is rögzíthetjük, hogy a foglalkozások igencsak önképzőkori jelleget öltöttek, ami a tagjaitól alkotó munkát követelt meg. Lelkes és ügybuzgó vezető tanára Répászky Tivadar volt, aki 1921/22. tanévtől irányította az egyesületet, természetvédelmi munkát 1949-ig, amikor nyugdíjba vonult.

Évente számos kirándulást szerveztek a közeli Alföldre, vagy a Bükkbe. Ezekről az Évkönyvekben mindig beszámoltak. Minden alkalommal szerepelt a kirándulás témájaként a fajismeret, élőhely megismerése, geológiai megfigyelések, májusban pedig kiemelten a növény- és állatvédelem a Madarak és Fák Napja megrendezésében. Az utolsó beszámoló az 1943/44. tanév végén szerepelt. Azután jött a háború, a front, majd az új társadalmi rendszer, ami sok mással együtt e virágzó mozgalmat is elsöpörte. Hosszú szünet következett a megemlékezések sorában az elemi, majd az általános iskolákban is. Örömmel írhatom le, hogy ahol a *tanárok* “nem felejtettek”, ott a tanórák egyikén mindig szóba hozták a Madarak és Fák Napja gondolatát, nem engedték elaludni a szent ügyet. De “látványos” megemlékezésről 1979-ig nem beszélhetünk. Ekkor tört meg a néma hallgatás.

Megmozdult Mezőkövesden és vidékén valami, ami nagyon hiányzott már az ifjúság természetszeretetre és természetvédelemre neveléséből. Néhány lelkes biológus tanárban, akik még a háború előtt átélték a megemlékezés soha nem felejthető élményeit, felébredt az ifjúkori Madarak és Fák Napja latens élménye.

Hozzájuk csatlakoztak néhányan az ifjabb generációból. Kik voltak ezek? Megérdemlik a felsorolást azok, akik folyamatosan és lelkesen éveken keresztül részesei a nagy élménynek: *Köveskuty Gábor (Mezőcsát), Dr. Kozaróczy Gyuláné (Tiszakeszi), Nagy Józsefné, majd Szemán Istvánné (Tard), Varga Sándorné, majd Siklósiné Daragó Mariann (Bogács), Csonka József, majd Demeterné Zeleni Enikő (Hejőkeresztúr), Kósa Péterné (Mezőkövesd), Balázs Sándorné (Szomolya), Czeglédi Teréz (Sajókeresztúr), Koppány Sándorné, Papp Árpádné, Orthóné Huber Anna (Tiszaujváros), Bartók István (Tiszababolna), Drotár Lászlóné (Mezőkövesd), Szilvási Barnabásné, Csillik Istvánné és Juhászné Bodnár Mária (Mezőkövesd), Gábor Zoltán (Szentistván), Székely Ottóné (Bükkábrány), Ragó Ferencné (Mezőnagymihály).*

Elhatározták - minden felsőbb utasítás nélkül - hogy évente összejönnek a biológiai jellegű szakkörös gyerekekkel a megemlékezés felélesztése érdekében. Ezen szakkörök éves programjának ez lett a méltó befejezése. Jó partnert találtunk ehhez az úttörőmozgalomban és első szervezőként az akkori Petőfi Sándor Általános Iskolában.

A mezőkövesdi és mezőcsáti járáások iskolai szakköreit hívtuk össze első alkalommal Kács-Felsőszorosba megünnepelni a Madarak és fák napját. Méltó és romantikus hely volt ez több alkalommal. Elsődlegesen akkor a természet szeretetére és megismerésére hívtuk fel a figyelmet a Madarak és Fák Napja eredeti céljaival összhangban. A szoros ehhez nagyszerű keretet biztosított. Másodsor a Kácsról odavezető út jó lehetőséget biztosított a természetvédelmi vetélkedők megszervezéséhez. Ennek témája az erdő élővilága volt, a helyi

példák felhasználásával. 14 szakkör 130 tanulója vett ezen részt. Sikere nagy volt. 1998-ban már 20. éve jöttek össze az iskolák összevont Madarak és Fák Napjának megemlékezésére. Általában 10-14 iskola jelenik meg 120-140 tanulóval. Vándorserleggel és komoly természetvédelmi szakkönyvekkel jutalmazza a legjobbakat a rendező iskola. Igen kedves és családi hangulatban zárjuk be a napot, bográcsozással, szalonnasütéssel, dallal.

A kezdet óta az egyik évben a hegyvidéken, a másik évben az alföldi- tiszai tájon találkoznak az iskolák. Számos tanuló többévi részvétel esetén jól megismeri a szülőföldjét, múltját, természeti adottságait. Mindig az az iskola a rendező, ahová megyünk. A természetvédelmi vetélkedő anyaga így hol az erdő, hol a rét, hol pedig a víz- és vízpart élővilága. 19 év alatt 18 iskola volt már rendező, többnyire az előző évben nyertes iskola. Ma már elsősorban a volt mezőkövesdi járásból érkeznek gyerekek. Megnehezítette a szervezést az utazási feltételek drágulása. Kedves színtöltja a találkozásnak, mikor a gyerekek a falura jellemző élőlényekből, vagy néprajzi adottságokra jellemző emblémát kapnak. Ezekről a Madarak és Fák Napjáról a helyi, a megyei és néha országos lapok (Természetbúvár) is beszámolnak.

Mit tartok e napok legfontosabb tanulságának? Sikerült a természetvédelemre nevelésben együtt haladni az ökológiai ismeretek fejlődésével. Az ismeretnyújtó vetélkedő anyagában és az ünnepi műsorban együtt szerepel mindig az értelmi, érzelmi és esztétikai nevelési hatás. A természetvédelmi ismeretanyagot jól kiegészíti a szülőföld megismerése és a természetben a szép meglátása. Talán ez tartja életben Dél-borsod Madarak és Fák Napi találkozóit.

1984 fontos dátum az évfordulók életében. Hagyományélesztés érdekében a Művelődési Minisztérium az általános- és középiskoláknak ajánlást tett a környezetvédelmi nevelés lehetőségeinek egyikére, a Madarak és Fák Napjának évenkénti újbóli megünneplésére. *“Az iskolák a mellékleten közölt javaslatokat felhasználva minden év májusában teremtsenek alkalmat - osztályokban, vagy iskolai szinten - a megemlékezésre, és vegyék fontolóra, mit tehetnek a természet, (ezen belül valamennyi növény- és állatfaj) a Föld élővilága megőrzésére. Javasolják továbbá, hogy a gyerekeket a természet megszerettetésére és a természeti értékek tudatos megőrzésére neveljék.”*

Mezőkövesden az általános iskolákban újjáéledt a Madarak és Fák Napi megemlékezés. Többnyire egész napos kirándulást szerveznek a környékre, és ennek keretében történik a megemlékezés, kis műsorral, természetvédelmi vetélkedővel, turisztikával, terepgyakorlattal gazdagítva a környezeti nevelés palettáját.

Az utóbbi években az óvodai nevelés helyi programjában is szerepel a környezeti nevelés gyakorlattá tétele. A kis foglalkozási termekben a növények ültetése, gondozása hajtásuk, növények fejlődésének megfigyelése, ilyen filmek vetítése, kirándulások teszik változatossá e nevelési feladatot. Több óvoda e célra külön sétát szervez a közeli parkokba, hegyekbe. Kár, hogy a középfokú iskolákban még nem folytatódik a megemlékezés.

1974 óta - ez a kezdete a szervezett természetvédelmi munkáknak - évente rendezünk természetvédelmi szaktábort Kácsott. 7-10 napos tábor keretében aktív természetvédelmi munkával kialakítottunk, fejlesztettünk, karbantartottunk és megfigyeltünk egy minta odútelepet. A környék nevezetes természeti értékeinek bemutatására (Farkaskői ősemberi barlang, Zsendicze-lyuk víznyelő, magyar tölgy, kaptárkő, hodály) turistautat jelöltünk meg. A több száz

éves kolostor kerengőjében mindezt tablósítottuk a nagy idegenforgalom segítségére. A tábort több éven keresztül a mezőkövesdi Úttörőház és a mezőcsáti Úttörőelnökség közösen szervezte. Igen sok, ma már biológus tanárként működő kedves kollégánk szerzett e táborokban természetvédelmi munkát segítő, motiváló közös élményt és nagy örömmel látom ennek kivirágzását. A tábort a patronáló Úttörőház 1990. évi megszüntetése miatt hagytuk abba. 1974 óta ugyancsak a Ház keretében működött egy természetvédelmi és természetjáró szakkör, mely aztán 1992-ben szűnt meg.

Ennek az ajánlásnak a szellemében kezdtük el Mezőkövesden az iskolák 6. osztályosai részére megszervezni a környezetvédelmi napot. A közben megszűnt Petőfi Sándor Általános Iskola javaslatára kiírt vetélkedőre egész éves felkészüléssel jönnek össze az iskolai verseny legjobbjai.

Ökológiai ismeretekből szervezünk részükre minden év májusában városi versenyt, mintegy segítve kiválogatni azokat, akik később országos biológiai versenyekbe benevezhetők lesznek.

1998 óta a mezőkövesdi térség Közoktatási Társulása is igen aktívan bekapcsolódik a szervezésbe és azóta kiterjesztettük a 6. osztályosok ökológiai vetélkedőjét a volt járás iskoláira is. Meg kell említenem, hogy a nagy szeretettel végzett munkánkat a kezdeti években a budapesti központú Madártani Egyesület segítette. Nagyon sok propagandaanyaggal láttak el akkoriban, néha még napjainkban is.

Célunk az, hogy a tantervi anyag jobb elsajátítását a gyakorlatban is tudják alkalmazni. Jó támogatói ennek a Polgármesteri Hivatal, a Közösségi Ház, a TIT, a Természetvédelmi Egyesület és számos helyi vállalat. Elsősorban a vidéki iskolák 7-8. osztályosai részére indítottuk el a TIT biológiai levelező szakkörét. Szép számú gyerek szokott ide benevezni 1991 óta. Ökológiai ismeretekből kell megfigyeléseket, kísérleteket, tanulmányokat végezniük a helyi adottságok megismerésén keresztül erre a célra készített feladatlapon. A havonként megírt feladatokat a dél-borsodi Madarak és Fák Napján értékeljük. Fontos részének tekintjük a megemlékezéshez kapcsolódó rajzpályázatot. Az általános iskolák 5-8. osztályosai és a középiskolások részére írjuk ki ezt, részben városunk és országunk, részben az egész Föld bioszféra védelmével kapcsolatosan, melynél mindig szerepel a Herman Ottó által megálmodott gondolat is: nyerjük meg a gyermekek szívét is az ügynek.

1999-től bővítettük a pályázat lehetőségeit. Az új természetvédelmi törvény szellemének megfelelően pályázhatnak a tanulók épített környezeti témával is (népi házak, néprajzi értékek, kultúrtörténeti értékek), melyek bemutatják az ember és a természet harmonikus kapcsolatát. Madarak és Fák Napi megemlékezés eszméjét segítő verspályázattal és fényképpályázattal is kiegészítettük a lehetőséget

Nem felejtkezünk el a téli madárvédelemről sem. Egyesületünknek a helyi Mezőgazdasági Szövetkezettel igen jó a kapcsolata már 1976 óta. Évente kb. 1-1,5 mázsa napraforgómagot kapunk tőlük. Ezt nagyrészt a városban lakó és a madarakat szerető nyugdíjasok körében osztjuk ki. Az ifjúsági szervezetek is kapnak belőle, hogy tagjaik eleget tudjanak tenni a törvényeikből fakadó próbázásnak, vagy csak a természet védelmét szolgáló törvényük szellemének megvalósítására. Reméljük, hogy e nemes tett a jövőben kiszélesedik majd.

Igyekszünk felhasználni a nagy történelmi eseményekhez kapcsolódó helyi emlékek ápolását is. Így pl. a honfoglalás millicentenáriumaikor 2 napos túrát szerveztünk az Általános Iskolai Sportbizottsággal együtt a Tiszához és Kácsra. Tiszadorogmánál jöttek át Árpád seregei a révnél területünkre (drugmai rév néven szerepel Anonimusnál) és telepedtek le a *“Nyárad patak forrásvidékén, Casu néven szereplő helyen, majd építettek várat Örös úr nemzettségének”*.

Élvezték a gyerekek a történelmi emléktúrát és a hozzákapcsolódó nagy események helyszíneit. Nagy örömünkre a két település polgármestere is nagy szeretettel támogatta a túra sikerét. Úgy éreztük akkor is, hogy e túra a résztvevő tanulók hazafiságra és szülőföld megszeretésére nagyszerű lehetőséget biztosított a természeti értékek megismerése mellett.

Fontosnak tartom megemlíteni faültetési akciónkat. Részben a Madarak és Fák Napi találkozóinkon jelképesen ültetünk el egy-egy fát az iskolák udvarán, részben növeljük a településünk zöldfelületét. Így pl. az elmúlt évek során Mezőkövesden a helyi önkormányzat anyagi támogatásával örökzöldesítettünk (60 000 Ft) a hősök sírjánál, köztereken és az iskolák udvarán. De a Mező Ferenc Általános Iskola tanulói a most helyi védettség előtt álló Katonai-tó környékén ültetett el 100 db. csemetét (öshonos fákról van szó).

91 év telt el az első Madarak és Fák Napja óta

Milyen irányba kell haladnia a közeljövőben a Madarak és Fák Napjához kapcsolódó programnak itt Mezőkövesden?

Az iskolákra érvényesen bevezetik a Nemzeti Alaptantervet. Ebben nagyobb lehetősége lesz a tanároknak az alpműveltségre épülő kiegészítő anyag tervezésére. Ez nagyszerű lehetőséget nyújt ahhoz, hogy az ökológiai ismeretek helyi alkalmazását megtervezzék és megoldják. Így el lehet érni azt, hogy az ifjúság környezetbarát gondolkodóvá váljék, életünk természetes része legyen a környezetünk védelme. Élővé válik Herman Ottó nagy terve, hogy a természetszeretet gondolata bekerüljön a tudomány csarnokába, azaz az iskolába, és a gyermekek életébe. Jó lenne újra megtartani miniszteri ajánlás szerint a Madarak és Fák Napjának szervezett ünnepét a középiskolákban is. Erre a tanítás nélküli munkanapok talán lehetőséget biztosítanak. Az iskolákat be lehet kapcsolni a zöldfelület növelésébe, a Tisza és a Bükk közti zöldfolyosó kialakításába. Ugyancsak szép feladat lehet az ifjúság számára a természetvédelmi területen kívüli vizes élőhelyek feltárása és védelmének megszervezése. Ezekre ösztönöz bennünket az Európa Tanács 1995. évi Európai Természetvédelmi Év felhívása is. Ezek jól kapcsolhatók a Madarak és Fák Napi Herman Ottó-i gondolathoz, elősegítheti a tanulók cselekvő részvételét. A Városszépítő és Városvédő Egyesület ebben partnere lehet az iskoláknak. Remélhetőleg mind a tanulóifjúság, mind a felnőttek gondolkodásában ezzel összekapcsolódik a helyi és a globális méretű környezetbarát szemlélet és felelősségvállalás a jövőért. Hiszen mi a Földet nem örököltük elődeinktől, hanem unokáinktól csak kölcsön vettük. Jól kell vele sáfárkodni.

Mezőkövesd város kezdeményezésére - egyelőre csak városi szinten - 1998 óta kapcsolatot létesítettünk egy angol természetvédő szervezettel és a British Know-How Fund project keretében felmérték az iskolákban a tanulók természetről alkotott ismereteit. Ennek feldolgozása és elemzése után kezdték meg összeállítani a környezet- és természetvédelmi nevelés feladatait. A kezdet biztató

A HOLOCÉN Egyesület segítségével összeállítottunk egy segédanyagot az iskolai kerttanterv kiegészítéseként. Ebben összegeztük azokat a fogalmakat, jelenségeket, összefüggéseket, melyek a természetismeretben, biológiában és a földrajzban szerepelnek. Majd

három kirándulási program keretében konkrét helyszíneket ajánlunk azok bemutatására. Reméljük sikerül motiválni a nevelőket az “élő múzeum” megismerésére és ezen keresztül folyamatosan szervezett tanulmányi kirándulások tervezésére. Természetesen az útvonalon látható történelmi, néprajzi, kultúrtörténeti emlékek megtekintéséről sem felejtkezünk el. A Segédanyag tehát más tárgyak anyagával kapcsolódva komplexen mutatja meg a környékünk természetes és emberi alkotásait.

1974 óta kezdetben a biológus munkaközösség, majd 1984 óta a HOLOCÉN Természetvédelmi Egyesület keretében 5 évenként bekapcsolódunk a nemzetközi gólyaszámlálási akcióba. Ennek a 28 évnek a történéseit, a gólyaállomány populációjának változásait összegeztem, majd az Egyesület Évkönyvében és a Matyóföldben megjelentettük. Felmértük az állomány számát, szaporodását, fészkelőhelyeinek változását. Területünkön még elég szép a gólyaállomány, így ez a madár lett a dél-borsodi találkozásaink címermadara.

Ezeknek a publikálásoknak a szakmai ismeretek terjesztésén túl az is a célunk, hogy a lakosság ökokultúrájának alakítását pozitív irányba tereljük. Számos esetben foglalkoztunk már az ökokultúra elemeivel, természetvédelmi törvény szellemiségével, ökogazdálkodás lényegével, természeti értékeink bemutatásával, fogyasztócentrikus társadalom hátrányával stb.

Ehhez kapcsolódik a TIT Városi Szervezetével közösen szervezett diaképes előadássorozat is. Több témához vannak Dél-borsodi tájról szóló diaképeink, melyekkel be tudjuk mutatni az Ember és a Természet harmonikus kapcsolatát, biodiverzitás helyi problémáit stb.

Nyugdíjas klubokban, Ezüstkalászos tanfolyamokon, iskolákban egyaránt felhasználjuk e sorozatot céljaink ismertetésére. Nagyon szépen és hangulatosan zajlanak le ezek elsősorban Nyugdíjas Klubokban, ahol az “öregék” élményszerűen szólnak hozzá a képekhez és elmondják a kora ifjúságuk természetközeli életét és létüket meghatározó természeti elemek nem csak hasznos, de igen veszélyes jelenségeit is. Mégis boldogan emlegetik a múltjukhoz kapcsolódó, nagyrészt még érintetlen, és valóban szép természetet.

Mi már csak arra kérjük őket ezek után, hogy unokáikkal is beszélgessenek el ezekről, hisz a “Földet nem mi örököltük, hanem unokáinktól vettük kölcsön!” Tehát nekik is kell vigyázni rá. Sajnos a “tanulókra hivatkozás” már Herman Ottónál elkezdődött és még ma is tart. Mikor lesz ebből a “zsákutcából kivezető út?”

Mindez úgy válik valósággá, ha megérti mindenki, milyen veszéllyel jár a környezetünk további pusztítása, ha e felismerés együtt jár szülőföldünk szeretetével, és ha mindenki meglátja a természetben a szépet is, és ha jobban vigyázunk városunk környékén a még meglévő természetközeli kisebb tájakra is.

Jó alapot teremtett Herman Ottó, tudta jól, hogy a zsenge gyermeki szívet és a romlatlan tanulóifjúságot kell elsősorban megnyerni törekvésének. Sikerült. Jó kertész módján elvetett mag ma már terebélyes fává nőtt, mely kellő ápolással gyönyörű lombkoronát növesztett. Ezt a fát ma már mindenkinek gondoznia kell a fenntartható fejlődés elve szerint.

Befejező gondolatok

Ezek után megköszönöm valamennyi általános iskolai biológus tanárnak és segítőinek a 28 év alatti környezeti nevelésben végzett eredményes munkáját. Ezalatt 2 alkalommal jutottak el mozgalmunkban résztvevő tanulóink országos természetjáró és természetvédő vetélkedőn a dobogó legmagasabb fokára, majd szereztek második helyezést (Mezőkövesd, Petőfi Általános Iskola). Büszkék vagyunk Vuts József mezőnyáradi tanulóra, aki 2 alkalommal nyerte meg a Herman Ottó országos tanulmányi versenyt. Ugyancsak elsők lettek a tardi általános iskolások egy, a Mátrában zajló, vetélkedőn. Mindebben ott szerepel a környezeti nevelést elősegítő találkozókra való felkészülés folyamatossága, mely ma már gyakorlat a térségünkben.

Meg kell köszönni a volt úttörőmozgalomnak és a tanácsoknak, ma pedig a Polgármesteri Hivataloknak, polgármestereknek és vállalkozóknak, szervezeteknek, intézményeknek hathatós támogatását. Kiemelten szeretném megemlíteni a HOLOCÉN Természetvédelmi Egyesületet, mint fő mecénásunkat, mely nagyban hozzájárult az utóbbi években ahhoz, hogy a találkozók egyre színvonalasabbak, vonzóbbak lettek. Ezzel tudjuk biztosítani a szép jövőjét a 100. évfordulója felé közelgő Madarak és Fák Napjának.

Mindezt kifejezik azok a versek, melyekből néhányat mellékelünk, időnként némi romantikát és némi idillt is kifejeznek. Sajnos az urbanizáció nem ismer korlátokat, az élet minden szféráját át meg áthatja az elidegenedés és a gátlástalan környezetszennyezés. A civilizáció nagyon megrontotta az ember és a természet harmonikus kapcsolatát. Dél-borsodi törekvéseink ezek ellen kívánnak hatni, talán lassan erősödő, izmosodó sikerrel, módszerrel. Ehhez kívántam e tanulmánnyal hozzájárulni és segíteni a nevelőknek a sokszínűség iskolai felhasználásában. Ehhez kívánok nagyon jó és eredményes munkát.

Mezőkövesd, 2002. január 8.

Répászky Zoltán

Apáczai Csere János díjas nyugdíjas tanár

Az elmúlt 25 év helyszínei:

1979 - Kács, Mezőkövesd (Úttörőház)	1992 - Tiszaújváros (2.sz. isk.)
1980 - Tiszakeszi	1993 - Mezőkövesd (2.sz. isk.)
1981 - Szomolya	1994 - Tibolddaróc
1982 - Bükkzsérc	1995 - Szentistván
1983 - Mezőkövesd	1996 - Bogács
1984 - Sajószöged	1997 - Mezőnyárád
1985 - Tard	1998 - Cserépfalu
1986 - Ároktő, Tiszakeszi	1999 - Mezőnagymihály
1987 - Mezőkövesd (Petőfi Ált. Isk.)	2000 - Bükkábrány
1988 - Leninváros (5.sz. isk.), Tiszalök	2001 - Sály
1989 - Bogács	2002 - Tiszabábolna
1990 - Tiszaújváros	2003 - Tibolddaróc
1991 - Tiszabábolna	2004 - Szomolya

Tavas van

A fákon nyíló virág
Mindenfelé rügyező ág
A mező, mint csodaszép szivárvány,
De az élet az erdőben virul igazán.
Boldog madárdal,
Frissen szökkenő szarvasok,
S a növények ezernyi nagyságban
Mutatják a boldog holnapot.
A barlangból medve dugja ki fejét
S boldogan sóhajt midőn szertenéz
Hallgatja a bátran csivitelő madarakat,
S látja minden ékességét a tavasznak
A szorgalmas méhek ide-oda járnak,
S minden virágot megporoznak, amennyit
csak látnak
Boldog durúzolásuk messzire hallatszik,
S a madárdallal sokféle dalt játszik
Ijedten röppen fel egy tarka pillangó
De a nap mosóját látva, letelepszik az első
virágra.
Örül már mindenki, örül a világ,
Eljött a tavasz újra itt van már
A fiatal állatok ügyesen mozognak,
S vége hossza nincs az átlátszó pataknak
Mindenfajta halak, csigák benne vígan
laknak,
Növény, állat, ember örül a tavasznak!
(Kelemen Andrea)

Természet

Mily szép a természet,
Főleg tavasszal tetszel nékem
Költözőmadarak visszajönnek
s bennem jobban dobog a szív,
mert a természet engem, csakis
engem hív!
Költöző madarak visszajönnek,
s a háztetőkön csiripelnek,
madárfészket készítenek,
nagyon sok tojást kiköltének.
De télen viszont elmennek,
s tavasszal frissen
visszajönnek!

Juhász Petronella (Tibolddaróc)

A természet és az ember játéka

Csicseregnek a madarak,
Rügyeznek a fák,
s a virágok szirmain lepkék tánca jár.
Lágy szellő fújdogál,
megráz fákat, bokrot
és gyümölcsök helyén
kárógó varjú bolyong.
S fölötte a kék és tiszta és nagy,
melyen megvillan a ragyogó nap.
És te, ifjú, őrizd ezt az értéket,
hogy szép és nemes legyen
eljövendő életed

(Palkovics Beáta)

Laboda Kálmán: A madarak és fák ünnepe

*A madarak és fák
Jelképeink ők -
a szabad szárnyalást
s a szívós helybenmaradást
mintázva meg. -
(Azok kék égből,
ezek a földből
merítve erőt.)*

*A szabadon
akadály nélkül kinyújtható
két szárny -
s a nyezetlen,
teljes szépségükben kibontakozó
lombkoronák.
(Tagóre fája Füreden,
s a vadludak
ahogy egyenes vonalú útjukat
az égre írják.)*

*Társaink vagytok ti
a létben,
magasan repülő madarak,
oxigént lehelő fák,
ahogy a költők mondják:
“ a kék égbe olvadnak a
madarak”,
és “állva maradnak a fák” -
kívánjuk, hogy
ne kalitkából riadtan,
vagy szmog-égetten
nézzetek ránk,
hanem hirdessétek
felröppenve újból és újból
s évről évre
zöldbe borulva
az örök megújulást,
barátaink
ti madarak
és ti fák.*

Felhasznált szakirodalom:

Gyakorlati madárvédelem keletkezése: Ajánlás a Madarak és Fák Napjára. 1900. Állatvédő Egyesület

História 1992/10. szám: Madarak és Fák Napja története

Fehér Erzsébet: Természetvédelem kezdete hazánkban, Köznevelés 1993.

Ajánlás az általános és középiskolák számára A Madara és Fák Napja megrendezésére. Művelődési Közlöny 1984/10. szám

Répászky Zoltán: Madarak és Fák Napja megünneplésének 90 éves története Mezőkövesden - Matyóföld 1995.